

ПАТРІАРХ ЙОСИФ СЛІПІЙ – УКРАЇНСЬКИЙ БОГОСЛОВ У СВІТОВОМУ КОНТЕКСТІ

*о. Віталій Козак,
доктор богослов'я,
викладач Тернопільської вищої духовної семінарії
імені патріарха Йосифа Сліпого*

ПАТРІАРХ ЙОСИФ СЛІПІЙ ЯК АПОЛОГЕТ ПЕРЕСЛІДУВАНОЇ ЦЕРКВИ

*Залишаючи цей світ і «сидячи на снях», як говорили наші предки...
молюся за вас, моє Духовне стадо, і за весь Український народ,
якого я сином і якому я старався ввесь свій вік служити...
(Завіщання Блаженнішого Патріарха Йосифа)*

Для своєї прощальної молитви, Патріарх Йосиф Сліпий, обирає образ старця, що сидить на снях, образ, який він запозичує з *Поучення Володимира Мономаха дітям*: «сидячи на снях на дорозі в далечінь, знеможеним голосом молитву мовлю...».

Патріарх Йосиф був єдиним з української католицької ієрархії, арештованої в 1945-1946 рр. радянським режимом, хто пережив 18 років у сибірських таборах. У цій фразі наголос ставимо не на довготривалість терміну ув'язнення – «18 років», а на слово – «пережив» – інші 7 єпископів не пережили.

Радянський уряд у жодний спосіб не допускав можливості виходу на волю голови української католицької ієрархії; тому коли закінчився перший термін ув'язнення, то скоро шукали всіляку можливість та накидали другий, третій, четвертий і так з 1945 до 1963 року.

АПОЛОГІЯ ЗА КОЛЮЧИМ ДРОТОМ

З усієї багатой літерарної спадщини Патріарха хотілося б детальніше зупинитися на його «*Історії Вселенської Церкви на Україні*» – тим більше, що процес написання цього твору тісно пов'язаний з нашим містом: сюди до Тернополя переслали перші 2 переписані томи «*Історії...*», які отримала сестра о. Степана Ратича – товариша студій Патріарха, котрий відбував заслання у В'яземську (Хабаровського краю). Саме сестра о. Ратича перевезла їх пізніше до Львова, так як цього хотів сам Патріарх.

Твір був написаний в періоді т. зв. «Хрущовської відлиги». У країні відчувалася атмосфера змін. Напевно, на першому етапі нові лідери ще не знали з точністю, яку позицію вони займуть по відношенні до УГКЦ – чи слід її реабілітувати як жертву сталінського терору, чи слід продовжити попередню політику. Тому у греко-католиків була певна надія на зміни, була вона і в Патріарха Йосифа.

Сама історія постання *«Історії...»* є дуже цікавою. Твір цей до певної міри можна віднести до тих, що пишуться «на замовлення»; замовник – МВС СРСР. Ось що писав в січні 1961 р. сам Патріарх про цю *«Історію...»* в своїй *«Жалобі»* на ім'я першого секретаря ЦК КПУ – Н. В. Підгорного: «... За вісім літ (каторги) мене ограблено дощенту і то при допомозі конвоя, та обвезено через Харків і Москву по сибірських лагерах до Свердловська, В'ятки, Печори, Інти, і інших місцевостей. В кінці привезено мене до Мордовії до Темняківських лагерів, де я перемучився до 1953 р. Тоді умер Сталін і я скінчив 8 літ каторги.

Після того приїхало двох полковників з Міністерства ВД до лагерьу в Потьмі і забрали мене до Москви та помістили в гостиниці на мешкання. В кінці мене запроваджено до Проводу Міністерства при площі Держинського. На розмові мені пропонується, щоб я поміг унормувати відносини Радянського Правительства з Папою Римським – Ватиканом. При тому зазначено виразно що Греко-Католицька Церква буде дальше признана Урядом, що я буду реабілітований і признаний не тільки як митрополит але і як кардинал.... Я мав вертати до Львова і в міжчасі писати до Папи. Водночас тому що Міністерство хотіло знати на яких догматичних і історичних основах опирається наша Церква, крім інших доповідей, мені пропонується написати історію нашої Церкви, бо такої нема ще ні в українській ні в російській мовах. Коли я звернув увагу що не можу писати в комуністичному безбожницькому дусі, то мені відповіли що таких книжок є багато, а вони хочуть знати, як ми самі себе обосновуємо, то значить треба писати історію в католицькому дусі. В тому напрямі мені уможливлено працю в Історичній Бібліотеці (ім. Леніна) в Москві і я став збирати матеріали. Очевидно праця була закросена на довший час. Однак, коли розмови, здавалося, добили до вдоволяю чого кінця арештовано міністра Берію. Вправді мене запевнювало кілька разів, що в моїй справі не буде жадних змін, що її вів і веде місто-міністер Круглов, однак я бачив, що таке потрясіння не останеться без наслідків і що треба довшого часу, щоб політичне життя ввійшло назад в своє русло. В межичасі нові люди в Міністерстві зробили мені нове пропозиція з дуже великими та високими обіцянками, щоби я відрікся від Папи. Річ ясна, я відказався категорично і мене після довгих намов, вислано тим часом до Красноярського Краю, до Єнісейська точніше до Маклаківського дому інвалідів з тим, що хтось приїде до мене в справі дальших розмов».¹

¹ *Твори Патріарха і Кардинала Йосифа*, ред. І.ХОМА – І. МУЗИЧКА, т. 28, Рим 1996, ст. II. Див. вступну статтю редакції: «Як постала "Історія Вселенської Церкви на Україні"».

Там в Маклаково на 72-ох аркушах Патріарх написав вступ до своєї «Історії...», який хронологічно доходив до 1596 р.¹ У 1953 -1954 рр. цю працю він відіслав до Москви, але не отримав жодної відповіді. Вона пролежала там до 1959 р. Тоді її переслали до Києва та прилучили до судової справи №87 як речовий доказ антирадянської пропаганди.

У цьому довшому вступі Патріарх, послуговуючись догматичними та логічними аргументами, доказує правдивість католицької Церкви та її історичну традиційність на українських землях. Він закінчує свій виклад словами, що відкривають сутність Берестейської унії: «... берестейський акт, це Zenitna точка у виявах вселенської віри в Україні. Унія не то що не стала помостом для спольщення, як сподівалися Поляки, але навпаки розбудила національну свідомість і врятувала нарід від загибелі».²

Блаженніший Патріарх Йосиф був великим оптимістом; довгі роки каторги не змогли знищити у ньому цього оптимізму; лише оптимізмом можна пояснити той титанічний труд в несприятливих умовах ув'язнення, що його Патріарх доконав своїм шеститомником. Не дочекавшись відповіді з Москви, Патріарх продовжував далі писати свою монументальну працю. Крім перших двох переписаних томів, інші чотири були перехоплені у осіб, яких Патріарх просив передати о. Ратичу, та долучені до судової справи.

Уся ця багатотомна праця Патріарха не є науковим твором у стислому значенні цього слова. В ній він держиться теми і цілі, яку поставили йому його тюремщики. Йосиф Сліпий виступає радше як апологет Греко-Католицької Церкви і захисник українського народу. Апологет (з грецької мови – захисник) – оборонець вчення, теорії чи течії. У перші віки християнства переслідування християн покликали до життя апологетів які навчаючи словом і ділом, а нерідко й мучеництвом, боронили Христову віру від облудних закидів і безпідставних звинувачень.³ Більшовицькі гоніння поставили патріарха Йосифа на арену апології. Тому його «Історія...» за жанром є радше апологією Церкви та нації, аніж історичною працею.

Головна думка цього твору зазначена самим патріархом в його «*Про Меморію*» генералові Жукову, написаному 8 липня 1953 р. в Москві. У 14 пункті Патріарх зазначає: «... Я хочу виказати, на чому ми опираємося, і що ми так рішуче обстоюємо, готові завжди навіть на кровні жертви з нашого боку, як це було в часах козаччини і царського володіння з її жорстокими ліквідуваннями греко-католицької Церкви. В наслідок цього, ми, і нині в Радянському Союзі не являємося агресорами або інтрузами і антидержавниками, але є горожанами (В.К. громадянами) з історичними правами,

¹ Цей вступ мав назву «Погляд на догматичні і історичні основи греко-католицької Церкви в Радянському Союзі», що є окремо опублікований в журналі *Богословія* (1992).

² *Твори Патріарха і Кардинала Йосифа*, ст. V.

³ Див. М. ГАЙКОВСЬКИЙ, «Ісповідник Київської Церкви Йосиф Сліпий», в *Богословія* 66, 3-4 (2002), 207.

набутими явним, отвертим і щирим ісповіданням своїх католицьких переконань, чесною працею а навіть і кровю».¹

«Історія Вселенської Церкви...» Й. Сліпого – це історія вибору українського народу. Ми як повноцінна нація маємо право на вибір, як і кожна інша нація. На цей вибір впливають багато різних факторів: політичний, історичний, географічний і чи не найголовнішим є шукання користі, вигод, добра та процвітання власного народу. Ці засади вплинули на вибір українського народу, який він робив в різних періодах своєї історії.

Від цього вибору не можна легко і непомітно відхреститися, як не можна відхреститися від своєї історії та від своїх предків. В іншому випадку людина, яка так чинить, ризикує залишитися без коріння – стати в цьому світі «ніким», піддатися асиміляції.

Не є дивним, що дуже часто цей вибір не співпадає з вибором іншого народу, який шукає своїх вигод. Проте один народ не може бути суддею іншого народу в цьому питанні, тому що цей вибір є нашим невід'ємним правом. Хто це право заперечує, то заперечує і саме право на існування народу як такого. В радянських часах, коли історична наука підтасовувала історичні факти до марксистсько-ленінської ідеології та дивилася на кожен історичний подію крізь призму її користі для історії класової боротьби, вже саме право на такий вибір вважалося проявом буржуазного націоналізму та інкримінувалося як злочин. Злочин проти тоталітарної системи, тому що правдивістю фактів загрожував викрити фальшивість догматів цієї системи. Отож саме таке визначення отримала «Історія...» Патріарха.

Судове засідання відбулося в Києві 15-17 червня 1959 р. Крім Патріарха, судили ще двох священиків. Вищезгадані історичні твори були прилучені до справи та віддані «експертам», які не забарилися висловити т. зв. «правильну» точку зору.

Проаналізовані рукописи були оцінені як такі, що написані зі становища українського буржуазного націоналізму і католицької догматики: в їх основу покладено цілком антинаукову й антиісторичну концепцію, ворожу марксистсько-ленінській матеріалістичній науці. А загалом політичні погляди автора цілком походять з реакційної філософії Томи Аквінського, представником якої є підсудний, а також від Грушевського та інших націоналістичних істориків й ідеолога уніатської Церкви Митрополита графа Шептицького.

Підкреслювалося також, що метою автора було фальсифікувати історію українського народу, щоб пропагувати націоналізм, ворожий соціалістичному устрою, виправдати антинародну діяльність уніатської Церкви, відновити в СРСР уніатську Церкву, підвладну Ватикану, й обґрунтувати необхідність відриву України від СРСР. Особливо звернено увагу на твердження Патріарха, що український народ давніший від російського та має свою незалежну

¹ Там само, ст. III.

історію.¹ Ціною за ці переконання був другий термін ув'язнення – 7 років покарання у виправно-трудовах таборах.

ЗАХИСТ ПЕРЕСЛІДУВАНИХ У ВІЛЬНОМУ СВІТІ

Папа Пій XII гаряче цікавився долею митрополита – мученика; він згадує про нього в Енцикліці «*Orientalis Omnes*» від 23 грудня 1945, в промові під час аудієнції українських спільнот від 14 листопада 1952; в Енцикліці «*Orientalis Ecclesias*» від 15 грудня 1952 р. Проте відомий лист – автограф папи Пія XII, написаний 25 грудня 1957 та адресований Йосифу Сліпому з нагоди 40-річчя його священства. З міркувань безпеки лист не був опублікований в «*L'Osservatore Romano*», проте Патріарх мав вістку про існування цього листа. Папа підтримує мученика в його випробуваннях та благословляє його страждання та вірність Христу. «...Ми знаємо що із-за твоєї вірності Апостольському Престолу Тебе ув'язнено і примушено покинути своє стадо. Тебе волікли з однієї в'язниці до іншої і врешті Тебе запроторено в далекий Сибір, де Ти тепер у безлюдній околиці, у таборі Маклаково працюєш як звичайний робітник. Тому, Достойний Наш Брате, ми висловлюємо тобі нашу вдячність, бо ти ревно виконував свій священницький і душ пастирський обов'язок, навіть за ціну Твоєї свободи, бо Ти волів за ім'я Ісуса перенести зневагу».²

Намагання добитися звільнення Патріарха з радянської неволі продовжив Папа Іван XXIII, котрий особисто взяв під свій контроль переговори з цього питання, що провадилися через різних осіб, переважно неофіційних. Активну участь у визволенні Патріарха взяли президент США Кеннеді та журналіст Казенс, через яких надіслано клопотання до Хрушова.

Вже пізніше, після свого визволення, поза межами України, Патріарх скаже, чим є для нього його особиста свобода. Своє ставлення до власного визволення з радянської каторги він окреслив наступними словами: «Чи міг би я на волі на вид цього нещастя (В. К. недолі українського народу) спочивати, славитися моїм ісповідництвом чи заслугами?.. Тому мою волю прийняв я не для вільного життя, а для дальшої праці, боротьби, змагань для добра нашого Народу, для його святої Церкви, для Слави Божої і для Царства Божого на цій захитаній нашій землі».³

У своєму «*Завіщанні*» Патріарх скаже: «Звільнено мене, та не повернуто волі моїй Церкві! Тому моя внутрішня постанова була залишитися на рідній Землі і далі спільно зі своєю Церквою нести наш важкий хрест...»⁴.

¹ Див. В. ЛЕНЦИК, *Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий*, Львів 2001, ст. 376-377.

² Текст цього листа – автографа див. G. СНОМА, «Storia della liberazione del metropolita Josyf Slipyj dalla prigionia sovietica», в: *Intrepido Pastori*, Romae 1984, ст. 234-236.

³ *Твори Патріарха і Кардинала Йосифа*, т. 14, Рим 1985, ст. 64.

⁴ *Завіщання Блаженнішого Патріарха Йосифа Сліпого*, в: *Богословія* 66, 3-4 (2002), ст. 15.

Коли 28 березня 1965 р. папа Павло VI піднесе митрополита Йосифа до кардинальської гідності,¹ то щиро зізнається, що ця подія має за мету: *дати українському народові надію*.

Патріарх Йосиф успішно виступив на другій сесії Другого Ватиканського Собору як героїчний свідок, мученик за віру, Церкву і вірність єдності (усього Йосиф Сліпий виступив п'ять разів на Вселенському Соборі).

Пізніше в своєму «Завіщанні» Патріарх відкрив істинні мотиви своїх виступів: «Свідомий вагомості такого свідчення... заговорив я не про свідчення своє, – воно ж було відоме, – але про Свідчення нашої Української Церкви: про свідчення її віри в Христа і Його Єдину, Святу, Соборну і Апостольську Церкву, свідчення, підтвержене кривавою печаттю безстрашного ісповідництва, терпіння, мучеництва і горами наших жертв».²

Це було слово України до Собору – слово про її внесок у єдність світового Християнства. Ісповідник виклав страждання мовчазної Церкви, її потреби і запропонував Соборові встановити Києво-Галицький Патріархат. Прийняттям титулу Патріарха Йосиф Сліпий домогся встановлення реальної і канонічної помісності нашої Церкви.

Патріарх став об'єднувачим центром діаспорної і материкової Української Церкви, засновував невтомно українські інституції, наповнив все українською присутністю, зібравши біля себе в Римі кращих представників української діаспори, щоб використати той потенціал на розбудову України, у свободу і незалежність якої він свято вірив. Це переконання видно і в ділах Патріарха: його бурхлива видавнича діяльність, розгорнута в Римі, підкреслимо: майже виключно українською мовою, переконує нас в вірі Патріарха, що неволя України буде невічною та що наша Церква не залишиться назавжди в еміграції, бо інакше наша мова була б приречена там на вимирання. Усього за 21 рік перебування Й. Сліпого в Римі було надруковано 200 томів наукових праць, присвячених українській тематиці.³

Водночас Кир Йосиф ні на мить не забував про катакомбну Церкву. 11 червня 1968 р. Йосиф Сліпий звернувся до Голови президії Верховної Ради УРСР Д. Коротченка: «...з посильним проханням повернути давні права, які мала наша Церква в Радянському союзі і які скасовано не правом, а тільки адміністративним порядком... причина тому є вигадана зрада державі».

Найбільші злочинці політичні й не політичні вже давно амністовані, припустимо, що деякі священники провинилися, але їх суворо покарали та може вже і не живуть. Цього ніяк не можна брати на рахунок всієї нашої Церкви, яка

¹ Ще раніше, 28 березня 1960 р. Папа Іван XXIII номінував Й. Сліпого кардиналом Римської Церкви «*ін пекторе*».

² *Завіщання Блаженнішого Патріарха Йосифа Сліпого*, ст. 18.

³ Див. І. ДАЦЬКО, «Діяльність Патріарха Йосифа поза межами Києво-Галицької Митрополії», в: *Богословія* 66, 3-4 (2002), ст. 168.

впродовж століть боронила поневолений народ, а тепер у своїй Українській державі мусить важко страждати...

Прошу взяти до уваги, що три четверті злочинів, приписаних духовенству були придуманими. Я бачу це по собі, так само: по всіх наших єпископах покараних безневинно»¹.

Йосиф Сліпий сподівався, що потепління в державній політиці щодо церкви, після відставки Микити Хрущова заторкне й переслідувану УГКЦ. Певні надії вселяла легалізація Греко-католицької Церкви в Чехословаччині. Проте виявилось чимало ворогів такої легалізації всередині України, яким зміна релігійної ситуації не була на руку: вони придбали і тепер не хотіли втрачати. Звітуючи про поїздку Українського екзархату РПЦ до Канади та США в грудні 1968 року, Київський митрополит Філарет (Денисенко) акцентував: «*Й. Сліпий хоче зберегти своє радянське громадянство незаплямованим і в такий спосіб домогтися від Радянського Уряду відродження Греко-католицької Церкви*».

Активна діяльність Патріарха українців за кордоном викликала занепокоєння Радянського Союзу. Від 1968 р. розпочалася спільна боротьба органів Радянської влади і Московської Патріархії – проти греко-католиків в Україні та діаспорі. З боку патріархії цю боротьбу очолив Київський екзарх Філарет (Денисенко).

У травні 1968 р. відрпортував Львівський і Тернопільський митрополит Николай (Юрик), який наголошував, що діяльність багатьох уніатських священників уже не можна назвати підпільною, оскільки вони діють відкрито. У березні 1969 р. синод РПЦ прийняв ухвалу про зміцнення позиції РПЦ і схвалив заходи, які запропонував митрополит Філарет.

Враховуючи умови тотального наступу на український католицизм, Й. Сліпий організував посилену допомогу для нашої Церкви в Україні.

Постійний синод УГКЦ, який проходив у Ватикані, 8 червня 1972 р. засудив більшовицьке знищення *Української Автокефальної Православної Церкви та Української Католицької Церкви* і переслідування української інтелігенції, яке вів комуністичний режим. Звернення синоду були розіслані до світових громадських організацій разом з правдивою інформацією про релігійний стан та свободу на Україні.² Йосиф Сліпий висловив глибоке занепокоєння таким станом справ на синоді єпископів 13 грудня 1976 року: «Нас найбільше болить те, що на території Києво-Галицької Митрополії присуджено нашу Церкву на смерть, тут (у діаспорі)... присуджується на повільний зник. Ми, пастирі... не хочемо бути глухими на голоси мільйонів наших вірних».

У 80-х роках підтримка греко-католиків в Україні ще більше підсилилася. Цей факт дуже дивував комуністичних керівників, які вдавалися до різних

¹ М. ГАЙКОВСЬКИЙ, «Ісповідник Київської Церкви Йосиф Сліпий», ст. 213.

² М. ГАЙКОВСЬКИЙ, «Ісповідник Київської Церкви Йосиф Сліпий», ст. 215.

заходів протидії. За вказівкою ЦК КПУ було здійснено заміну «проуніатськи налаштованих» керівників Івано-Франківської та Львівсько-Тернопільської Єпархій. У березні 1982 р. голова Ради у справах релігії М. Колесник підтримав «зусилля Екзарха митрополита Філарета, спрямовані на подолання уніатства в православно-церковній діяльності, оскільки правлячі ієрархи цього робити не поспішають... Митрополит Львівський і Тернопільський Миколай та Архієпископ Івано-Франківській і Коломийській Йосиф із колишніх уніатів. Обидва на словах виступають за православ'я, а насправді ухиляються від роботи з викоринення уніатських традицій і атрибутів».¹

У своїй доповідній записці, завідділу пропаганди та агітації ЦК КПУ Л. Кравчук звинуватив цих двох ієрархів у відкритому потуранні і в підтримці проуніатських елементів, піддавши критиці республіканську Раду у справах релігії, яка не виконала постанови ЦК КПУ про заміну архієреїв. 6 жовтня і 30 листопада 1983 року Екзарх Філарет урочисто, з подяками і нагородами, відправив цих двох єпископів на пенсію.²

7 вересня 1984 року залишив цей світ Патріарх Йосиф кардинал Сліпий. Він залишив нам свій Заповіт – «Завіщання» де каже про себе: «Впродовж цілого свого життя був я, і таким відхожу з цього світу, в'язнем Христа!»³.

ВИСНОВКИ

За своє довге життя Патріарх Йосиф дуже багато подорожував. Ще в молоді роки під час своїх студій він мав нагоду пізнати різні культури. З плином часу географія його подорожей все більше розширювалася:

- сибірські пустелі, Далекий Схід – під час свого ув'язнення – це подорожі по неволі;

- США, Канада, Австралія – після свого визволення – це місійні подорожі щоб зібрати та об'єднати розпорочених по світу українців, щоб разом з ними голосити перед світом правду про страждаючу Україну.

Проте навіть живучи поза межами України, ніколи Патріарх не сповідував принципу *Ubi bene ibi patria* (Де є добре – там батьківщина). Куди б його не закидала доля, Батьківщина у нього була лише одна – та над долею якої він вболівав аж до смерті – Україна.

Всього Патріарх Йосиф провів поза межами України більшу частину свого життя – 49 з 92 років життя. Проте він залишився українцем; цей приклад є дуже актуальним сьогодні, бо ми є нацією, котра вже понад 150 років прогресивно емігрує.

За його глибоким переконанням кожен українець не сміє мовчати коли його край знаходиться в тяжких обставинах – кожен українець покликаний

¹ Там само, ст. 218.

² Там само, ст. 215-219.

³ *Завіщання Блаженнішого Патріарха Йосифа Сліпого*, ст. 11.

бути свідком цих страждань. Сам він подавав приклад такого свідчення і ділом і словом: «Будьте Свідками» Христа в Україні і на землях вашого вільного і невільного поселення, в усіх країнах вашого поселення, у в'язницях, в тюрмах і лагерах, аж до краю землі і до краю вашого земного життя!»¹.

Чи не найкращим свідоцтвом цієї свідомості вболівання над стражданнями співбратів служать слова звернення Патріарха Йосифа до Папи Павла VI під час Синоду єпископів що відбувся 13 грудня 1976 р.: «Ваша Святосте! Я хотів би промовити ще одне слово в імені наших братів і сестер, що вже 30 років по геройському терплять за Христа, Його Святу Церкву й за вірність Апостольському Престолові... Вже 30 років вони чекають на слово батьківської потіхи Вашої Святості, на слово захопоти у витривалості у вірі... Наші страждаючі Браття і Сестри ждуть на те батьківське слово».

Безстрашний Пастир – таким запам'ятав його світ, що слідкував з здивуванням за його трагічною долею із заголовків газет, таким пам'ятаємо його сьогодні і ми – як старця, що *«сидячи на снях на дорозі в далечінь...»* молитву мовить за нашу Українську Церкву і наш Український Народ.

*о. Євгеній Кобильник,
доктор богослов'я,
викладач Тернопільської духовної семінарії
імені Патріарха Йосифа Сліпого*

РОЛЬ О. ЙОСИФА СЛІПОГО У РЕФОРМІ ДУШПАСТИРСЬКОЇ ФОРМАЦІЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОГО ДУХОВЕНСТВА В ГАЛИЧИНІ В 20-30 РОКАХ ХХ СТ.

Каталізатором українського національного відродження у Галичині між XVIII та XIX століттями стала Унійна церква та її духовенство. Відомий громадсько-політичний діяч Кость Левицький, роздумуючи над історією політичної думки галицьких українців у своїх споминах, писав, що «національний провід (в XIX ст. – ред. авт.) перейшов до рук духовенства, яке і було первісним чинником нашого національного відродження» [4, с. 100]. Відтак, для організації широкого загалу до національної розбудови, галицькому духовенству потрібно було необхідно створити систему, яка допомагала б йому здобути якісну освіту, а таким чином виконати місію національного провідника українського національного відродження. Аналізуючи вагомий внесок греко-католицького духовенства у розбудову української нації, історик церкви отець Ізидор Сухоцький також вважав, що за відсутності своєї національної шляхти,

¹ *Завічання Блаженнішого Патріарха Йосифа Сліпого*, ст. 14.